

2 Verboden vruchten

Politie en inlichtingendiensten hebben duidelijk verschillende taken en daaraan gekoppeld bevoegdheden. De politie is de leidende opsporingsdienst en heeft zich te houden aan een beperkt aantal bevoegdheden. Er zijn duidelijke richtlijnen voor het gebruik van observeren, af luisteren en dergelijke. Hoe ernstiger het misdrijf, des te meer middelen de politie in mag zetten om verdachten op te sporen. Tijdens het proces controleren rechter en advocaat de ingezette methoden.

De inlichtingendiensten zijn er ter bescherming van de nationale veiligheid. Dit is een veel ruimere taak en met veel ruimere bevoegdheden dan de politie. Methoden, middelen, werkwijze, operationele gegevens, alles wat deze diensten betreft is geheim. Zeker een individuele burger heeft geen zicht op mogelijke activiteiten van zo'n dienst tegen hem of haar.

Vanuit deze verschillende taken en bevoegdheden heeft het parlement de scheiding tussen inlichtingendiensten en politie altijd sterk benadrukt. De rechtsbescherming wordt immers flink aangetast als de inlichtingendiensten toch het politiepad op gaan.

Deze officiële scheiding van taken en bevoegdheden kende lange tijd slechts één belangrijke overlap: terreurbestrijding. Zowel de politie, dat wil zeggen de afdeling Anti Terrorisme en Bijzondere Taken (ATBT) van het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) als de BVD heeft hierin een taak: de ATBT in het kader van opsporing, de BVD in het beschermen van het staatsbelang.

Deze samenwerking liep niet over rozen, want de BVD en de ATBT maaiden regelmatig het gras voor elkaars voeten weg. In een aantal onderzoeken, onder andere naar de aanslagen door RARA eind jaren tachtig, hield de BVD gevoelige informatie achter. Uiteindelijk moest een ambtelijke missie de relatie redden. De hoofdofficier van justitie uit Den Haag, J.A. Blok, zorgde er in 1991 voor dat BVD'ers en KLPD'ers weer door één

deur konden. Afgesproken werd om personeel uit te wisselen om zo begrip voor elkaars positie te kweken.

Bij de politie werden de regenjassen van de BVD lange tijd met argwaan bekeken, op één afdeling na: de sleutelcentrale. De techneuten van de dienst hadden tijdens de koude oorlog zo'n goede reputatie opgebouwd dat de Dienst Specialistische Recherche Toepassingen van de politie (DSRT) regelmatig hun hulp inriep en en nog steeds inroept. Bij gebrek aan eigen mensen of bij moeilijke klusjes gaan de BVD'ers 's nachts op pad voor de politie. Het gaat dan om hulp bij inkijkoperaties om bijvoorbeeld af luisterapparatuur of cameraatjes te plaatsen.

De deuren ook bij andere afdelingen van de politie openen was iets wat wel kon worden overgelaten aan Docters van Leeuwen, die in 1989 bij de BVD het roer overnam. Hij zette een langzame, maar gestage koerswijziging in. Docters van Leeuwen zag ook na de val van het communisme nog een belangrijke taak voor zijn dienst weggelegd. Van groot belang hierbij was zijn achtergrond: vanaf 1980 was Docters plaatsvervangend hoofd Directie Politie en vanaf 1981 plaatsvervangend directeur-generaal van de Directie Openbare Orde en Veiligheid, beide bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het was niet vreemd dat hij zijn blik richtte op de bestrijding van de georganiseerde misdaad. Ook vanuit het ministerie van Justitie en het openbaar ministerie werd belangstellend afgetast of de BVD hierin een taak kon hebben.

“Tussen het terrein van defensie en het politiewerk ligt een groot “terra incognita” waar de BVD en andere diensten onvoldoende zicht op hebben. Ook criminele organisaties “die de democratie beïnvloeden” horen tot dat nieuwe werkgebied”, aldus Docters van Leeuwen in het *NRC Handelsblad* van 5 november 1990. In een interview met *De Volkskrant* op 29 september 1990 was hij nog explicieter. ‘Het gebeurt dat BVD'ers en politiemensen elkaar tegenkomen in het veld. Er is een steeds groter werkveld waar twee schijnwerpers op gericht staan. We weten dat er in Nederland personen rondlopen met een hele staf om zich heen, die moet voorkomen dat men een bewijsbaar strafbaar feit pleegt. Daar kan de reguliere

opsporing dus niet bijkomen. Niettemin hebben die mensen het niet echt goed voor met de Nederlandse samenleving. En dan kom je op de vraag of het interessant zou zijn iets van hun strategieën en doelstellingen af te weten. Ik vind uiteraard van wel.'

Docters van Leeuwen had de politieke wind van het moment mee. Minister van Justitie Ernst Hirsch Ballin straalde als geen ander een 'crimefighters'-mentaliteit uit en de begin 1994 overleden minister van Binnenlandse Zaken Ien Dales wierp zich op als bewaakster van de integriteit van de overheid.

In het parlement vielen Docters van Leeuwens voorstellen verkeerd. De kamerleden benadrukten juist dat ze de duidelijke scheiding tussen de BVD en de politie gehandhaafd wilden zien. Zo bekritiseerde ex-korpschef Boele Staal (D66) tijdens het begrotingsdebat in de Eerste Kamer op 17 maart 1992 de bemoeienis van de BVD met de georganiseerde criminaliteit. Hij werd hierin bijgevallen door VVD-senator Frits Korthals Altes, die minister Dales erop wees dat het hier uitsluitend een taak van opsporingsbevoegdheden betreft: 'Ik wil er ernstig voor waarschuwen dat er op dit terrein geen grensoverschrijding plaatsvindt. Op grond van de interventies van drie fracties vandaag bij de onderscheidende begrotingsbehandelingen meen ik dat heel duidelijk kan worden vastgesteld, dat een meerderheid van deze Kamer zich daarover zorgen heeft gemaakt. Bovendien hecht deze meerderheid sterk aan het in acht nemen van deze grenzen.' De minister gaf echter geen krimp en deelde haar critici mee dat van een verschuiving van aandachtsgebieden geen sprake was: de BVD was niet bezig met de georganiseerde misdaad maar met bepaalde aspecten daarvan, zoals het omkopen van ambtenaren.

Op de werkvloer werd ondertussen het verwaarloosde netwerk van de BVD met de politie en het openbaar ministerie (OM) opnieuw opgezet. Oud-korpschef van Leeuwarden, Nico van Helten, was als directeur Democratische Rechtsorde in dienst getreden bij de BVD. Hij onderhield nauwe banden met de fameuze jaargang 1959 van de Nederlandse Politie Academie:

Jaap de Wijs (KLPD), Jan Wiarda (destijds Utrecht, nu Den Haag), Eric Nordholt (Amsterdam) en Rob Hessing (Rotterdam).

Begin 1991 startte de door de hoofdofficier van justitie Blok voorgestelde uitwisseling van sleutelfiguren met de ATBT. In 1993 werden de activiteiten uitgebreid tot het hele politieveld. Van Helten startte het project Hermandad, waarbij de banden met de politie versterkt werden. Aan dit project namen dertig BVD'ers en twintig politieagenten deel.

Ook met het OM werden de banden aangehaald. Van 1990 tot en met 1993 nam mr T.P.L. Bot deel aan de leiding van de BVD, daarna nam de Haagse officier van justitie A.C.M. Welschen zijn plaats in als hoofd Strategische Planning en Controle. Beiden speelden een belangrijke rol bij de toenevende informatiestroom vanuit de BVD naar de politie. Na een aantal jaren gefungeerd te hebben als hoofdofficier van justitie in Haarlem, werd Bot plaatsvervangend hoofd van de BVD.

Georganiseerde misdaad

Dat de BVD, ondanks de twijfels vanuit het parlement, de bestrijding van de georganiseerde misdaad serieus wil aanpakken blijkt uit de gesprekken met het College van Procureurs-Generaal (PG). De notulen van de vergadering van dit College van 30 juni 1993, waarop ook Docters van Leeuwen en de gedetacheerde Bot aanwezig waren, laten hier geen twijfel over bestaan. Docters van Leeuwen legde tijdens de vergadering uit wat de inzet van de BVD zou worden: 'Daarnaast is het noodzakelijk de aanverwante buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten een aanspreekpunt te bieden voor de activiteiten die zij ten aanzien van de georganiseerde criminaliteit ontwikkelen en deze activiteiten onderling te coördineren. Hij wijst tenslotte op de noodzaak van internationale operaties om in zeer grote internationale criminele organisaties binnen te dringen. Het gaat daarbij om operaties die pas op zeer lange termijn tot resultaten zullen leiden. PG-Den Bosch merkt op dat ook de politie nationaal en internationaal zich op dergelijke operaties zal richten. Hij acht afstemming tussen politie en BVD noodzakelijk. De heer Docters van Leeuwen antwoordt dat wordt beoogd dergelijke

operaties van meet af aan gezamenlijk met de politie op te starten en uit te voeren.’

Hoe nauw de samenwerking tussen de BVD en de politie werd in die jaren, blijft lange tijd omgeven door een rookgordijn. Wel scheef hoofdofficier van justitie J.A. Blok in het boek *Criminele Inlichtingen* (1993) dat de werkwijze en taak van de BVD wel erg dicht tegen die van de Criminele Inlichtingendiensten (CID) aan zat. ‘Geen scheidsrechter kan met een beroep op de wettelijke bevoegdheden een van beide partijen definitief de toegang tot het voorveld, de pro-actieve fase ontzeggen.’

Het duurt echter tot 1995 voordat de volle omvang van de BVD-inzet op het terrein van de bestrijding van de georganiseerde misdaad duidelijk wordt. In dat jaar publiceert de parlementaire Commissie-Van Traa haar rapport. Omdat tijdens dit onderzoek naar de werkwijze van de politie op het terrein van de bestrijding van de georganiseerde misdaad al snel bleek dat de BVD zich ook op dit terrein begaf, heeft de Commissie de BVD ook bekeken.

Tot hun grote schrik ontdekten de onderzoekers dat de BVD veel nauwer betrokken was bij de bestrijding van de georganiseerde misdaad dan bekend was. Zo bleek de BVD zeer nauw samen te werken met de Inter Regionale Kernteams (IRT). De dienst had een vaste liaison bij het COPA-team in Den Haag, dat de rol van Desi Bouterse bij drugshandel uit Suriname onderzocht, en verder ‘parttime’ BVD’ers bij de andere teams.

In de verhoren voor de commissie onder voorzitterschap van Maarten van Traa (PVDa) minimaliseerden de betrokkenen de rol van de BVD zoveel mogelijk. Zo verklaarde de landelijke officier van justitie terreurbestrijding, mevrouw P.H.M. van der Molen-Maesen, dat de BVD slechts als ‘oog en oor’ bij de IRT’s zat. Eigen onderzoek van de commissie leverde een ander beeld op. Op de werkvloer werd er wel degelijk nauw samengewerkt. De BVD’ers gaan na ‘welke informatie van de BVD mogelijk relevant is voor strafrechtelijk onderzoek’.

Een oud-medewerker van een IRT bevestigt het beeld. ‘De BVD zat er altijd bij en dan bedoel ik ook op het uitvoerend niveau.’

Daar werd veel informatie uitgewisseld.' Informatie die overigens nooit in proces-verbalen is terug te vinden. 'Het is natuurlijk gemakkelijk weg te werken. Je maakt er CID-informatie van, of je creëert gewoon een tipgever. Ook kan informatie via het buitenland weer terugkomen. Daar zijn genoeg oplossingen voor te vinden.' Dit soort U-bochtconstructies om informatie wit te wassen is nu juist een doorn in het oog van veel advocaten, aangezien zo niet meer te achterhalen valt waar, wanneer en hoe bepaalde informatie is vergaard, wat een goede rechtsgang belemmert.

Officieel moest de informatiestroom van BVD en politie lopen via de landelijke officier van justitie terreurbestrijding. Informatie van de BVD gaat via een ambtsbericht naar de politie.

Deze 'verboden-vruchtenregeling' is de belangrijkste manier om BVD -informatie wit te wassen. Het is een regeling die refereert aan een brief die minister van Justitie Hirsch Ballin op 28 februari 1992 aan de Tweede Kamer stuurde. Hij stelde simpelweg dat door de BVD verzamelde informatie en materiaal wel degelijk de basis kunnen verschaffen om een strafrechtelijk onderzoek in te stellen, een rechtmatige verdenking kunnen opleveren en wettig bewijsmateriaal kunnen vormen.

Het komt erop neer dat de BVD een ambtsbericht schrijft dat geen inzicht in zijn eigen bronnen of werkwijze geeft. Via de landelijke officier van justitie terreurbestrijding gaat het bericht door naar de АТВТ, die het vervolgens doorsluis naar het betreffende opsporingsteam. De landelijke officier van justitie krijgt als enige inzage in de achterliggende informatie. Docters van Leeuwen meldde de Commissie-Van Traa dat onder zijn bewind (1989-1995) zo'n zestig ambtsberichten naar het OM zijn gestuurd. In 1997 en 1998 zijn 67 ambtsberichten uitgebracht en in 1999 gingen volgens de BVD 58 ambtsberichten de deur uit, waarvan 23 aan het OM. In 2000 zijn er veertig ambtsberichten verstuurd, waarvan 18 aan het OM.

Maar meer dan de twijfel naar de rechtmatigheid bestaat er ook twijfel over de inhoudelijke kant van de ambtsberich-

ten. De afgelopen jaren waren veel ambtsberichten in de ogen van een aantal rechters en wetenschappers kwalitatief ver onder de maat.

Neem het ambtsbericht over twee taxichauffeurs van de Taxicentrale Amsterdam. In beide gevallen vond de rechter dat er onvoldoende aanwijzingen waren hen als verdachten aan te merken. Gebrandmerkt waren ze ondertussen wel.

Begin 2001 kwam de BVD onder vuur te liggen over de kwaliteit van een ambtsbericht. Het betreft hier de gevoelige geschiedenis van de IRT-affaire. Nadat de Commissie-Van Traa in 1995 al uit de doeken had gedaan hoe het IRT Noord-Holland Utrecht op grote schaal drugs doorliet om een informant te laten groeien binnen het criminele milieu, volgde in 1999 de parlementaire Commissie-Kalsbeek met schokkende feiten. Parallel aan de containers softdrugs zouden containers met coke zijn gesmokkeld. De groei-informant van de CID-Kennemerland en een aantal opsporingsambtenaren zouden hier actief aan hebben meegewerkt.

Op aandringen van de Tweede Kamer moest Justitie de handel en wandel van een aantal in de IRT-affaire aangebrachte opsporingsambtenaren natrekken. Bewijzen voor de parallelle import van coke zijn niet gevonden.

In een ambtsbericht van 12 juni 1997 meldde de BVD dat [NN] in opdracht van iemand anders in het IRT geïnfilteerd zou zijn, dat hij grote partijen drugs op de Nederlandse markt zou hebben gebracht, dat hij samen met anderen en op grote schaal allerlei winkels en horeca-gelegenheden zou hebben opgekocht, dat hij samen met anderen, onder wie Klaas Langendoen en Joost van Vondel (ex CID-Kennemerland), een vermogen zou hebben belegd in buitenlandse ondernemingen, en dat hij gebruik zou hebben gemaakt van de diensten van een Amsterdamse makelaar. De BVD tekende aan dat men de genoemde informatie niet zelf had onderzocht en ook de juistheid ervan niet kon beoordelen.

Op aandrang van de Tweede Kamer onderzochten de wetenschappers H. Nelen, H. van de Bunt en C. Fijnaut de manier waarop dit onderzoek heeft plaatsgevonden. Over het BVD-ambtsbericht zijn ze duidelijk: 'Hoe het ook zij, er zijn

zelfs geen aanknopingspunten gevonden om de vermeende hoofdrolspelers Langendoen en van Vondel als verdachten aan te merken. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat zij grote sommen geld hebben verdiend en dat zij miljoenen guldens hebben belegd in een met name genoemde Oostenrijkse onderneming.’

Dat de bvd de bronnen van zijn ambtsberichten niet altijd checkt bleek na de aanslagen van 11 september 2001 in de vs. Op 16 oktober 2001 viel midden in de nacht een arrestatieteam binnen bij Masoud Aghahassannejad. Op verdenking van het aanmaken van brieven met antraxpoeder werden Aghahassannejad en zijn vriendin Jarka Jankovicova zes dagen vastgehouden. Aanleiding voor de arrestatie vormde een ambtsbericht van de bvd. Daar was een tip binnengekomen dat ze samen in een weiland in de omgeving enveloppen met poeder hadden gevuld. Na zes dagen voorarrest liet de rechter-commissaris beide verdachten echter gaan. Er was geen enkel bewijs gevonden van ook maar mogelijke sporen van antrax. Volgens advocaat C. Boonman lieten politie en bvd zich mee slepen door de hysterie die er toen heerste rondom poederbrieven. Zelf vermoedt hij dat er een lugubere grap is gemaakt: ‘Ik denk dat het iemand uit zijn naaste omgeving moet zijn. Hoe komt men anders aan zijn adres?’ verklaarde Boonman in *NRC Handelsblad* van 26 oktober 2001.

De Commissie-Van Traa had ernstige twijfels over de verstrekking van bvd-informatie aan de politie: ‘Gezien de Europese jurisprudentie is het de vraag of de artikelen 11 en 12 wiv voldoende basis bieden voor de verstrekking van informatie door de bvd aan opsporingsinstanties.’

De landelijke officier van justitie terreurbestrijding, van der Molen-Maesen, kan slechts de achtergrond van het ambtsbericht inzien, maar zij kan niet controleren of de bvd zich bij het vergaren van de informatie wel aan zijn wettelijke taak heeft gehouden.

Toen de commissie onder leiding van Van Traa ook nog van Docters van Leeuwen zelf vernam dat er ernstige twijfels waren over de rechtmatigheid van het verstrekken van bvd-

informatie aan de politie, had de regeling wellicht overboord moeten worden gegooid. Docters van Leeuwen legde uit dat het Europese Hof stelde dat ook de BVD duidelijk moet voldoen aan het kenbaarheidsvereiste en het voorzienbaarheidsvereiste. 'Dat slaat ook terug op deze situatie. De burger moet weten wanneer de BVD zich met iets bemoeit en wat er dan kan gebeuren. In dat kader lijkt het mij dat wij zeer goed moeten kijken of die procedure niet toch een wettelijke grondslag moet krijgen.'

In de nieuwe Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten is zonder horten en stoten de 'verboden vruchtenregeling' opgenomen. Belangrijkste argument van regeringszijde was dat burgers door de nieuwe wet wel weten wanneer ze object van onderzoek van de AIVD kunnen zijn.

Gealarmeerd door de Commissie-Van Traa reageerde de Tweede Kamer halverwege de jaren negentiger alerter op de taakverschuiving van de BVD. In het debat over het jaarverslag van 1995 op 27 augustus 1996 stelde Korthals van de VVD duidelijk dat 'wij niet willen dat de BVD een verlengstuk van de politie wordt. [...] De enige taak die de BVD met betrekking tot de politie behoort te hebben is te waarborgen dat de integriteit van de politie groot en goed blijft.' Mevrouw Scheltema-de Nie (D66) vond dat de activiteiten van de BVD zo beperkt mogelijk moesten zijn, en constateerde hiaten in de wetgeving wat betreft het grensvlak van samenwerking tussen politie en BVD.

Ondanks de flinke trap op de rem van het parlement gaat de BVD, gesteund door het paarse kabinet, door op de ingeslagen weg. Met 'een integrale aanpak van de georganiseerde misdaad' presenteert de dienst in het jaarverslag van 1996 vol trots zijn activiteiten.

Naar aanleiding van bij Justitie gestolen floppies en bedreiging van leden van het OM wordt het Contra-strategieën project op de rails gezet. Ter bescherming van de bestuurlijke integriteit worden nu ook 'operationele' middelen ingezet en de BVD krijgt een vaste plek in het eerste landelijke recherche-team, het landelijke XTC-team.

Dat de intensivering ook werkelijk plaatsvindt, bevestigt N. Mastenbroek, destijds hoofd van de Centrale Recherche Informatiedienst, in een interview in het *Algemeen Dagblad* (10 mei 1996). ‘De overlap van het werk van onze Dienst Bijzondere Recherche Zaken (nu ATBT) van de CRI en de BVD is groter geworden. We zullen meer informatie gaan uitwisselen, samen analyses uitvoeren en kennis vergaren.’

In het parlement is het stil rondom deze toch fikse uitbreiding richting opsporing. Slechts het CDA en D66 roepen nog iets over de gewenste strikte scheiding van politie- en inlichtingtaken. Thom de Graaf (D66) plaatst vraagtekens bij de deelname van de BVD aan het landelijke XTC-team, dat zich tot doel stelt de productie en uitvoer van deze drug onmogelijk te maken. ‘De deelname van de BVD maakt de scheiding tussen “typische veiligheidstaken en strafvorderlijke opsporing” onduidelijk’ verklaarde De Graaf in *Het Parool* van 19 december 1996.

De regering lijkt niet te zitten met deze onduidelijkheid. In oktober 1997 kondigt minister-president Wim Kok de volgende uitbreiding van de BVD inzake opsporing aan. De BVD krijgt een plaats in de Taskforce Mensensmokkel. ‘We gaan daar gericht informatie inbrengen. Bijvoorbeeld als uit inlichtingen van onze zusterdiensten, vooral uit de landen van herkomst, blijkt dat er sprake is van georganiseerde mensensmokkel. We hebben al liaisons in Istanboel en Singapore’, meldt de BVD-woordvoerder Vincent van Steen. Maar ook informatie uit Nederlandse bronnen zal worden gebruikt, uit vreemdelingendossiers, van vluchtelingen die geworven zijn als informant en natuurlijk uit eigen onderzoek. De BVD stopt ook veel energie in zijn buitenlandse contacten. Zo wordt in 1998 voor de tweede keer een bijeenkomst van experts georganiseerd over de Balkan. Thema’s zijn de ontwikkelingen in Kosovo en mensensmokkel.

Bovenstaande activiteiten van de BVD vallen volgens de dienst zelf buiten het directe opsporingswerk en er is dus ook geen vermenging van bevoegdheden. Toch vormen alle BVD-activiteiten een belangrijke schakel in de keten van opsporing. Zonder goede buitenlandse contacten is internationale

opsporing bijna onmogelijk en de BVD heeft toegang tot wel heel veel bronnen.

Vanaf 1999 komt de vermenging met de opsporing duidelijker aan het licht. Bij de bespreking van het BVD-jaarverslag over 1999 laat minister Klaas de Vries doorschemeren dat de betrokkenheid van de BVD bij de bestrijding van mensen-smokkel flink groeiende is. Zo vervaardigt de BVD analyses van migratiestromen, bekijkt de dienst de veiligheidssituaties in landen van herkomst en het migratiebeleid in doorvoerlanden. Tegelijk doet de BVD ook flink wat voorwerk voor de opsporingsdiensten, zoals het maken van profielen van mensensmokkelorganisaties in de landen van herkomst en het in kaart brengen van de 'kwartiermakers', die in Nederland de aankomst van gesmokkelde mensen voorbereiden. Ook onderzoekt de BVD de kwetsbaarheid voor corruptie bij diplomatieke vertegenwoordigingen en de uitvoeringspraktijk bij de toelating van vreemdelingen. Ten slotte onderzoekt de BVD terroristische en extremistische antecedenten die van belang kunnen zijn bij het verstrekken van verblijfstitels.

Bij de presentatie van het Dreigingsbeeld Mensensmokkel op 29 mei 2001 schrijft minister van Justitie Benk Korthals dat de BVD verder wordt uitgebreid. 'De liaisons van de BVD in Amman, Moskou en Singapore zijn zich ook met mensensmokkel bezig gaan houden door het opbouwen van netwerken met collegadiensten en andere organisaties die zich met dit onderwerp bezighouden.'

Spionnen in de rechtszaal: de zaak Mink K.

Ondanks de toenemende betrokkenheid van de BVD bij strafzaken haalt deze slechts zelden de rechtszalen. Af en toe komt de dienst met informatie in de vorm van een ambtsbericht, maar de door veel advocaten gesuggereerde bemoeienis van de BVD met de pro-actieve opsporingsfase heeft nog geen rechtbank mogen toetsen. Als naar buiten komt dat de BVD zich mengt in die fase, is de rechtszaal immers te klein. De BVD mag veel meer afluisteren, inbreken, observeren, en dergelijke dan de politie en zou politie-onderzoeken op die manier een ongeoorloofd duwtje in de rug kunnen geven.

Wat de rechtszalen bijvoorbeeld niet haalt is het zogenaamde 'klusjesteam van de BVD'. Deze sleutelcentrale staat volgens een aantal advocaten de politie nog steeds regelmatig bij. Vooral het plaatsen van zendertjes om direct af te kunnen luisteren is een vaak genoemde bezigheid. Na de invoering van de Wet Bijzondere Opsporingsbevoegdheden (BOB) in 1999 is de politie gebonden aan een fiks aantal voorschriften voordat ze iemand direct mag af luisteren. Voor korte periodes, of om een onderzoek vlot te trekken, vindt zij de procedures te traag. Op zo'n moment wordt de BVD te hulp geroepen.

Soms haalt de BVD wel de rechtszalen, in dit geval de speciaal beveiligde rechtbank in Amsterdam-Osdorp. In 2000 en 2001 stond de inmiddels meer dan bekende Mink K. hier terecht. Hij werd verdacht van bezit van een partij wapens die de politie op 1 september 1999 aantrof in een flat aan de Amsterdamse Nachtwachtlaan. De BVD zou op verschillende manieren betrokken zijn bij deze zaak.

Om te beginnen lijkt de BVD de partij wapens aan de politie te hebben weggetipt door het creëren van wateroverlast. Ook zou de dienst al eerder contact hebben gehad met Mink K., die onder andere een Russische raket aan de BVD zou hebben geleverd. Tijdens het proces ontdekten de advocaten ook dat de BVD met een eigen onderzoek naar K. bezig was. Ook werd informatie, gegeven aan het openbaar ministerie in verband met een gesloten deal, doorgegeven aan de BVD. Daarnaast maakte de BVD ook deel uit van het team dat de mogelijke corruptie bij de overheid, naar aanleiding van de IRT-affaire, onderzocht

De naam van Mink K. duikt al op sinds het IRT Noord-Holland Utrecht achter de erfgenamen van Klaas Bruinsma aanzit. K. heeft zijn nationale bekendheid echter vooral te danken aan de Commissie-Kalsbeek. Deze commissie onder leiding van de latere staatssecretaris Ella Kalsbeek rapporteerde in juni 1999 over de stand van zaken in opsporingsland. Na de verschijning van het rapport van de Commissie-Van Traa was afgesproken de vingers voorlopig aan de pols te houden.

Een van de belangrijkste bevindingen van de Commissie-Kalsbeek was de ‘ontdekking’ van parallelle importen. Tijdens het doorlaten van containers vol softdrugs in de IRT-periode zouden er gelijktijdig containers met cocaïne zijn binnenge-smokkeld. Nederlandse overheidsambtenaren zouden daarbij betrokken zijn. De commissie meldde dat er gesprekken waren met een crimineel om de betrokkenheid van overheidsambtenaren vast te kunnen stellen.

Mink K. komt in beeld als officier van justitie Fred Teeven aan de slag gaat met een aantal IRT-erfenissen. Teeven was van mening dat Mink K. de ‘sleutel was tot de schatkamer’. De informatie-uitwisseling tussen het OM van Amsterdam en dat van Haarlem was echter ontzettend slecht. Teeven veranderde daarom van tactiek: geen langdurige onderzoeken meer in de hoop dat de verdachte gaat praten als hij een lange straf voor de boeg heeft, maar in plaats daarvan direct praten nog voordat er een onderzoek is. Bedoeling was om te bezien of K. relevante informatie bezat die in een later stadium zou kunnen leiden tot een definitieve afspraak, waarbij in ruil voor informatie strafvermindering werd gegeven.

De verkennende gesprekken met Mink K. vonden plaats vanaf september 1998 en zouden in het proces rondom de wapenvondst in de Nachtwachtlaan een belangrijke rol spelen. In het kort kwam het erop neer dat K. informatie aan het OM zou leveren op voorwaarde dat een oude straf niet ten uitvoer zou worden gelegd totdat het Europese Hof zich erover had uitgesproken, en dat de door K. geleverde informatie niet ten nadele van hemzelf en derden gebruikt zou mogen worden. K. verklaarde tijdens het proces zelf dat hij aantekeningen maakte voor de gesprekken met Teeven.

Uitdrukkelijke toevoeging van zowel Mink K. als Teeven was dat de overeenkomst niet bekend zou worden gemaakt aan derden. Tijdens het proces kwam in de besloten zittingen naar voren dat de deal niet alleen al aan de Commissie-Kalsbeek bekend was gemaakt, de verstrekte informatie was ook aan de BVD doorgegeven.

Maar terug naar het begin. Mink K. dook al op in het zogeheten Delta-onderzoek van het IRT Noord-Holland/Utrecht naar

de erven van Klaas Bruinsma. De politie gebruikte in dit onderzoek de Delta-methode: drugs werden op grote schaal doorgelaten om op die manier een criminele burgerinfiltrant naar de top van de Delta-organisatie te loodsen.

Begin november 1992 werd op deze manier een partij Colombiaanse weed gevolgd van de Amsterdamse haven naar het Friese Oudebildtziel. De partij werd hier opgeslagen in een schuur bij een boerderij aan de Nieuwebildtdijk. Na een inijkoperatie werd de Friese politie ingelicht, die tot haar grote verbazing niet alleen weed aantrof, maar ook een grote partij xtc, plus tientallen handgranaten en zo'n honderd kilo semtex.

De nacht na de inval zag de plaatselijke politie op de dijk een auto met een aantal mensen erin. Volgens de politie zat Mink K. in de auto, maar bij een proces drie jaar later werd duidelijk dat de herkenning slechts zestig procent was. Alleen de eigenaar van de boerderij, D., werd gearresteerd en in 1993 veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf. In hoger beroep werd het vonnis zelfs vernietigd: justitie had een illegale inijkoperatie uitgevoerd.

De opmerkelijke wapenvondst drong natuurlijk ook door tot de bvd. De dienst wilde maar al te graag weten voor wie de partij nu eigenlijk bedoeld was en startte een eigen onderzoek. Volgens de advocaat van D., F. Niesink, ging de bvd daarbij niet erg zachtzinnig te werk. 'Mijn cliënt is destijds een paar keer klem gereden in z'n auto door agenten van de bvd. Ze hadden hun nummerplaten afgedekt en traden behoorlijk intimiderend op. "Zeg nou toch hoe het in elkaar steekt", hielden ze hem voor, maar hij had nergens iets mee te maken. Hij verhuurde die boerderij gewoon.' D. is voor zover bekend de enige die deze ervaring heeft met de bvd in die tijd. Dat de bvd een onderzoek start wordt ook bevestigd door een oud-IRT-medewerker: 'Vanaf Oudebildtziel zaten ze er met de lippen bovenop.'

Mink K. duikt in de jaren erna regelmatig op in onderzoeken. Zo zou hij betrokken zijn bij een grote wapenvondst in de Amsterdamse Newtonstraat in 1994. Zijn advocaten J. Mul en A. van der Plas hebben echter grote twijfels bij het bewijs-

materiaal. ‘Mink’s vingerafdrukken zouden zijn gevonden op de grijze plastic zakken waarin de wapens gewikkeld waren. Op de foto’s van de inbeslagname zaten de wapens echter helemaal niet in grijze zakken, wij vermoeden dat die er later ingestopt zijn.’ Ook verklaarde een anonieme getuige dat Mink K. in een bepaalde week in de Newtonstraat was geweest. Juist in die week verbleef hij echter in Spanje, iets wat door de politie zelf met videobanden werd bevestigd.

In april 1995 werd Mink K. aangehouden bij een inval in hasj-coffeeshop Betty Boop aan de Nieuwezijds Kolk in Amsterdam. Bij die actie werden tachtig T-shirts met de afbeelding van officier van justitie J. Valente en daaronder de tekst: ‘Gezocht in verband met inijkoperaties’ in beslag genomen. Destijds werd er direct een mogelijk verband gelegd met de inbraken bij Valente door ‘contra’s.’ De BVD heeft vanaf de inbraken bij Valente ook intensief onderzoek gedaan naar deze mensen die de politie in de gaten hielden.

Stil blijft het niet rondom Mink K. Bij Operatie Gouden Kalf, waarbij enkele wisselkantoren in Amsterdam opgerold worden wegens het witwassen van drugsgelden, duikt zijn naam weer op. Ook zou hij betrokken zijn bij het omkopen van een Belgische politiemans, die hem zou hebben voorzien van allerlei vertrouwelijke dossiers.

Op 1 juni 1999 vond de politie in een leegstaande woning aan de Vrijheidslaan een flink arsenaal oorlogsmaterieel, waaronder raketwerpers en automatische wapens. Exact drie maanden later stuitten agenten in een woning aan de Nachtwachtlaan op een grote hoeveelheid vuurwapens, munitie en xtc-pillen. Volgens het Amsterdamse korps waren beide ontdekkingen toevalstreffers: tot tweemaal toe hadden bureaus geklaagd over wateroverlast. Aangezien deze treffers toch wel erg toevallig waren en de wapens veel weg hebben van een depot voor spionnen, dook de pers op een mogelijke connectie met inlichtingendiensten.

Jos Slats en Marianne Husken van *Vrij Nederland* meldden al in oktober 1999 van een betrouwbare bron te hebben vernomen ‘dat de lekkende kranen natuurlijk onzin was. De CID was gewoon getipt door de BVD, maar dat kan het

Korps natuurlijk niet aan de grote klok hangen.’ Jos Slats voegde hier tijdens het proces aan toe dat hij ook van zijn bronnen had vernomen ‘dat drie of vier medewerkers van de BVD gedurende langere tijd onderzoek naar de verdachte hebben verricht’.

Ook Koen Voskuil van het blad *Spits* onthulde op 12 september 2000 de betrokkenheid van de BVD bij het onderzoek. Voskuil sprak met een Amsterdamse politiemans die een vertrouwensfunctie bekleedde in het korps en over de wateroverlast meldde: ‘Dat hebben we er maar van genaakt. [...] Soms heb je even een doorbraak nodig in je onderzoek.’

Het proces tegen Mink K. begint in maart 2000 en de advocaten P. Bakker Schut en A. van der Plas overtuigen de rechtbank ervan een deel achter gesloten deuren te houden. Op 14 maart gaat het echter mis. De microfoon naar de perstribune staat open en de aanwezige journalisten noteren ijverig wat K. vertelt. Op vragen of de wapenvondst iets te maken had met zijn werk voor de BVD, antwoordde hij: ‘Dat heeft er niets mee te maken. Daar ga ik niet op in.’ Wel bevestigde hij dat hij een werkafpraak had gemaakt met de Amsterdamse officier van justitie Teeven. De partij wapens, die hij slechts als wapenkenner zou hebben gecontroleerd, zou hij niet aan de politie hebben gemeld, want dat was ‘geen calamiteit’.

Het *NOS-journaal* meldde dezelfde avond dat Mink K. waarschijnlijk al langere tijd informant voor de BVD was. ‘Op basis van gesprekken met bronnen binnen het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Defensie heeft het *NOS-journaal* vast kunnen stellen dat Mink K. informant is geweest van de BVD’. K. zou de BVD informatie leveren over wapenhandel van Joegoslaven. In één concreet geval leverde hij de BVD een Russische anti-tankraket, afkomstig van het Joegoslavische leger. Het wapen werd opgeslagen bij de Marechaussee in Soesterberg, maar hier ontplofte de ontsteking van de raket en twee marechaussees raakten gewond. Onderzoek van de rijksrecherche wees uit dat er regels waren geschonden, maar er volgden geen sanctie en het rapport is nu staatsgeheim. Tijdens het hoger beroep komt de betrokkenheid van de BVD bij de zaak-K. opnieuw uitgebreid aan de orde. In het geheime

deel van de zitting wordt bevestigd dat de BVD ook een eigen onderzoek naar Mink K. had lopen. 'Zoals uw Hof en de advocaat-generaal weten uit de besloten zitting van uw Hof, is deze informatie [de informatie van de VN journalist Jos Slats, dat drie tot vier medewerkers van de BVD gedurende langere tijd onderzoek naar de verdachte hebben verricht] voor honderd procent bevestigd door u onder ede gehoorde personen die geacht kunnen worden te weten waarover zij spreken', verklaarde A. van der Plas in haar pleidooi.

Ook in het openbare deel van het hoger beroep komt een mogelijke betrokkenheid van de BVD aan de orde. Van der Plas stelt dat 'de BVD in ieder geval in hetzelfde jaar een onderzoek had lopen op de verdachte'. Aanwijzingen waren er in ieder geval genoeg.

Zo was de teamleider van het onderzoek naar de wapenvondst in de Nachtwachtlaan, N. Moinat tot augustus 1998 werkzaam bij de plaatselijke afdeling van de BVD, de Regionale Inlichtingendienst (RID). In Amsterdam werken RID en CID zeer nauw samen. Moinat wilde niet antwoorden op vragen over mogelijk onderzoek naar Mink K. in zijn RID-tijd. Wel verklaarde hij dat hij gedurende het gehele onderzoek zijn collega L. de Boer van de RID onderzoeksgegevens uit de zaak had verstrekt.

De RID lijkt meer vingers in de pap te hebben dan justitie wil toegeven. Van der Plas en Bakker Schut ontdekten in het dossier een proces-verbaal waarin het verzoek tot identificatie van de vingerafdrukken afkomstig bleek te zijn van de RID. Alle ondervraagden weten niet meer hoe dat zo komt. De RID had ook grote interesse in het netwerk rondom Mink K. De plaatselijke BVD'ers kraakten de organizer van Mink K., iets wat normaliter door de Teams Computercriminaliteit wordt gedaan.

Eigenlijk ligt de betrokkenheid van de BVD er bij dit onderzoek ook dik bovenop. We moeten dan weer een stap terug in de tijd, namelijk twee maanden voor de inval in de flat aan de Nachtwachtlaan.

Het is 1 juli 1999 als een zware bom tot ontploffing komt in de auto van ene P. Hij zit op dat moment niet zelf achter het stuur, maar wel zijn vriendin, die onmiddellijk overlijdt. Uit

CID-informatie van de politie Amsterdam blijkt P. in de drugs-handel te zitten. Hij is afkomstig uit Servië en maakt volgens de eerste CID-berichten van de Amsterdamse politie na de bomaanslag deel uit 'van een groep actief in de verdovende middelen handel'. Volgens de politie maakt ook ene Zoran R. deel uit van de groep. De CID omschrijft hem als 'de grote man voor wat betreft de handel in wapens in Amsterdam'. In juli 1999 is de oorlog om Kosovo in volle gang. Alles wat maar een beetje Servisch is, en in wapens of drugs handelt staat onder grote belangstelling van de BVD.

P., wiens auto werd opgeblazen, woonde aan de Nachtwachtlaan 347. Het is in hetzelfde flatgebouw als waar twee maanden later op nr 332 de wapenvondst wordt gedaan. En nr 332 blijkt te worden gehoord door ene Ad S. Deze zou volgens het CID-bericht van de Amsterdamse politie uit juli ook deel uitmaken van de groep rondom P. Op het bellenbord van de Nachtwachtlaan staat de naam S. gewoon vermeld, iets wat de politie zegt niet te hebben opgemerkt. S. duikt vervolgens wel op in het onderzoek rondom Mink K. Een misser van de eerste orde? Of moesten de wapens met rust worden gelaten? Of mocht een BVD-operatie niet doorkruist worden?

De BVD was in ieder geval heel erg geïnteresseerd in Mink K. Dat kwam naar buiten bij de uitspraak van het Amsterdamse hof op 18 april 2000. Hoewel het hof een deel van de uitspraak in het geheim deed, stond de inhoud ervan een dag later al in het *NRC Handelsblad*. Het hof verbood de verdere vervolging van K. In het geheime deel gaf het hof aan dat het om de overeenkomst met hem heeft geschonden door de informatie door te geven aan de BVD. Het hof legt echter uit dat ook de bewijsvoering tegen Mink K. niet voldoende is: 'Het hof betreft daarbij dat het uit het onderzoek ter terechtzitting in hoger beroep niet de overtuiging heeft gekregen dat verdachte bij de in een woning aangetroffen grote partij wapens op andere wijze betrokken was dan het op verzoek van een kennis nagaan of deze wapens ontladen waren en/of gevaar op konden leveren. Tot de beslissing van het hof draagt tenslotte bij het belang van het vertrouwen dat iedere informant moet kunnen stellen in het Openbaar Ministerie.'

Het *NRC Handelsblad* meldt dat de hoogste baas van het om, Procureur-generaal J. de Wijckerslooth, zelf de 'letterlijke verslagen van de in totaal tien gesprekken die de Amsterdamse officier van justitie F. Teeven en Mink K. voerden, in handen heeft gesteld van de bvd'. K. en Teeven hadden nu juist in de overeenkomst laten opnemen dat informatie 'op geen enkele wijze ter beschikking van derden, waaronder begrepen politiefunctionarissen, FIOD, etc. zal worden gesteld'. Het hof vond dat De Wijckerslooth deze bepaling op 'grove wijze' had geschonden. Uit dezelfde krant blijkt dat De Wijckerslooth, na een weigering van het om Amsterdam de informatie aan de bvd te geven, Teeven een officiële dienst-opdracht gaf om het materiaal af te staan aan de bvd. Officier van justitie Peter Snijders had ook al informatie doorgegeven aan de Commissie-Kalsbeek tegen de wens van de rest van het om in.

Na de uitspraak van het hof stapt Mink K. naar de civiele rechtbank: in een kort geding tegen de Nederlandse staat eist hij dat de bvd de gegevens die de dienst van De Wijckerslooth heeft gekregen over de gesprekken met Teeven vernietigt. Op 9 mei 2001 bepaalt de Haagse rechtbank dat de bvd die gegevens inderdaad moet vernietigen. Het openbaar ministerie zegt de gegevens te hebben doorgegeven op grond van zijn wettelijke plicht. Artikel 22 van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten bepaalt dat het om overlegt met de bvd wanneer de taakvervulling daartoe aanleiding geeft. In artikel 13 van de wiv is vastgelegd dat de diensten, mede door het verschaffen van gegevens, elkaar zoveel mogelijk medewerking verlenen. De rechtbank vond echter dat in dit geval denkbaar is dat de taakvervulling van het om zich verzette tegen het verschaffen van informatie: 'In ieder geval stond de overeenkomst en de belangen van de eiser gegevensverstrekking aan de bvd in de weg.'

De Nederlandse staat ging in hoger beroep en op 9 september 2001 bepaalt het Haagse gerechtshof dat de bvd de gegevens toch niet hoeft te vernietigen. Het hof heeft niet naar de inhoud van de informatie gekeken en acht het oordeel van het openbaar ministerie dat die informatie van belang is

voor de BVD als een vaststaand gegeven. Daarnaast is het van oordeel dat het aan de BVD doorgeven van de informatie over de gesprekken van Mink K. met Teeven voor K. geen groter gevaar op kan leveren. ‘Door de bijzondere positie van de BVD in ons staatsbestel en de in de WvV geregelde geheimhoudingsverplichting van diens ambtenaren wordt het gevaar voor verdere verspreiding van de door K. verstrekte informatie in voldoende mate ingedamd.’ De verstrekking aan de BVD is dus wel rechtmatig en de informatie wordt niet vernietigd.

De beslissing van het Haagse hof betekent dat de BVD op grond van zijn geheimhoudingsplicht toegang zal blijven houden tot alle informatie die de dienst wil hebben. De vraag wat de BVD doet met informatie zoals over Mink K. is niet gesteld. Vreemd is de gang van zaken wel, zeker in verhouding tot de afspraken tussen het OM en de BVD over het uitwisselen van informatie.

In de middels de Wet Openbaar van Bestuur verkregen Nota Informatie uitwisseling politie-BVD van de BVD van 1 juli 1997 staat vermeld dat het openbaar ministerie op grond van artikel 22 WvV de BVD informatie kan verstrekken. OM en BVD vermelden echter expliciet dat ‘de BVD ontvangen gegevens niet mag gebruiken zonder overleg met de verstrekker (Geen Actie Zonder Overleg)’. In het geval van Mink K. zou dat betekenen dat de BVD het OM vraagt of men iets met de informatie mag doen, maar aangezien het OM is gebonden aan de overeenkomst met Mink K. zelf, moet het OM dus weer aan hem vragen of de BVD iets met de informatie mag doen. Of laat de BVD de gespreksverslagen in de la liggen?

Onwaarschijnlijk, helemaal als de bronnen van Husken en Slats gelijk hebben. In *Vrij Nederland* van 5 mei 2001 onthullen zij namelijk dat ‘bronnen binnen het opsporingsapparaat tegenover VN bevestigden dat de BVD is ingeschakeld omdat “de verdenking” bestaat dat er een “relatie” is tussen de verboden IRA en de wapenvondst aan de Nachtwachtlaan’.

Wat er precies heeft gespeeld in de zaak-Mink K. blijft onduidelijk. Er is een grote betrokkenheid van de BVD bij deze zaak, verbazingwekkend is echter het zwijgen over deze betrokkenheid van de kant van de politiek. Waar er wel

uitgebreid gediscussieerd is over de deal die Teeven met Mink K. heeft gesloten, wijdt de Tweede Kamer geen woord aan de bemoeienis van de BVD/RID met de zaak, terwijl de dienst zijn activiteiten op het gebied van opsporing de laatste jaren flink uitbreidt. Dergelijke ondoorzichtige zaken zullen dus veel vaker optreden. De BVD opereert nu eenmaal op een manier die de rechtszaal niet tolereert en zal dan ook zoveel mogelijk buiten beeld worden gehouden.

Ondertussen lijkt er geen eind te komen aan de zaak tegen Mink K. Zowel het openbaar ministerie als de advocaten zijn na de uitspraak van het Amsterdamse Hof in cassatie gegaan bij de Hoge Raad. In het *NRC Handelsblad* (28 februari 2002) meldde Marcel Haenen dat de hoogste juridische adviseur van de Hoge Raad, advocaat-generaal F. Machielse, vond dat er een nieuwe strafzaak moet komen tegen Mink K. Volgens Machielse moet de Hoge Raad de uitspraak van het Amsterdamse Hof om het openbaar ministerie niet ontvankelijk te verklaren vernietigen. Machielse spreekt van een onbegrijpelijk arrest en meent dat de zaak in de luwte van een ander Hof, bij voorkeur Den Haag, moet worden overgedaan. Naar zijn mening heeft het openbaar ministerie simpelweg zijn constitutionele plicht gedaan door BVD en Tweede Kamer in te lichten over de overeenkomst met Mink K. Door een deel van de uitspraak geheim te houden zou het Amsterdamse Hof bovendien in strijd met de Grondwet hebben gehandeld. Op 2 juli 2002 vernietigde de Hoge Raad het arrest van het Amsterdamse Hof. De zaak Mink K. krijgt nog een flinke staart.

Samenwerking met de politie

Wie nu verwacht dat de BVD-betrokkenheid zich beperkt tot de zware georganiseerde misdaad, komt bedrogen uit. De BVD bekijkt inmiddels ook andere vormen van criminaliteit. Activiteiten worden nauw afgestemd met de politie en controle is er niet.

In *Het Parool* van 11 december 1993 vertelde de gewezen Amsterdamse korpschef Nordholt: 'We hebben op basis van de ervaring van dit jaar besloten permanent een man van de BVD te detacheren bij ons Korps. Hij krijgt inzage in alle

onderzoeken en zal daar ook aan meedoen. Die man komt niet alleen maar een beetje meekijken, maar brengt ook deskundigheid in: hoe moet je kijken, welke criteria leg je aan en hoe beoordeel je of informatie daaraan voldoet? Als je ervan uitgaat dat dit soort dingen zich voordoet en je gaat ernaar kijken, dan zul je ze ook vaker tegenkomen. Misschien zullen wij in de toekomst ook wel iemand detacheren bij de BVD'.

Nordholts idee is wijd en zijd aangeslagen. In de jaren die volgen plaatst de BVD liaisons bij alle politieregio's. De afspraken worden vastgelegd in convenanten. Twee van deze convenanten hebben wij met een beroep de Wet Openbaarheid van Bestuur los gekregen. Beide convenanten zijn identiek, waarschijnlijk gelden ze dus voor alle politieregio's.

De convenanten zijn in 1996 afgesloten. Als achtergrond van de nauwere samenwerking wordt gesteld dat 'de laatste jaren steeds nadrukkelijker blijkt dat er zich risico's aandienen waarbij tegelijk en het belang van de strafvordering en het belang van de openbare orde en ook belangen op het terrein van de staatsveiligheid betrokken zijn'.

Er is regionaal regulier overleg tussen de driehoek (burgemeester, openbaar ministerie en politie) en de BVD en de activiteiten van de politie en de BVD worden zeer nauw op elkaar afgestemd, de convenanten spreken van 'periodiek overleg tussen de regionale driehoek en de BVD'. 'In dit overleg wordt de feitelijke samenwerking geëvalueerd en worden beleidsafspraken gemaakt met betrekking tot alle onderwerpen die voor de daarop volgende periode van gemeenschappelijk belang worden geacht. Per onderwerp wordt vastgesteld onder wiens verantwoordelijkheid de te ontplooiën activiteiten worden verricht.'

Dat het convenant niet de gebruikelijke RID-informatiestroom in de richting van de BVD behandelt blijkt uit de uitleg van de samenwerking: 'Daar waar sprake is van justitiële onderzoeken, die in relatie staan tot taakvelden van de BVD worden de ondersteunende activiteiten van de BVD in een activiteitenplan vastgelegd.'

Op het Amsterdamse stadhuis spreekt men met geen woord over deze toch wel opmerkelijke samenwerking. Een

verzoek om meer informatie over het overleg tussen de driehoek en de BVD in het kader van de Wet Openbaarheid van Bestuur werd afgewezen en commentaar wil men niet leveren. De gemeenteraad is nooit ingelicht en kan dus ook zijn controlerende taak niet vervullen, terwijl het op het oog toch om gevoelige onderwerpen gaat.

Een tipje van de sluier werd opgelicht tijdens het hoger beroep tegen Mink K. Zijn advocaten, Van der Plas en Bakker Schut, stelden ook de samenwerking tussen de BVD en de politie in Amsterdam aan de orde. Zij hadden immers het vermoeden dat de BVD iets met de wapenvondst aan de Nachtwachtlaan te maken had.

Enkele rechercheurs en leidinggevendenden van het Amsterdamse korps werden aan de tand gevoeld. Het betrof J.W. Pronker, chef Dienst Centrale Recherche, J.C. van Riessen, en N. Moinat. Pronker is de baas van de Amsterdamse recherche, Van Riessen heeft de directe operationele leiding over het korps en Moinat leidde Kernteam Amsterdam dat het onderzoek verrichtte naar de wapens van de Nachtwachtlaan.

De advocaten probeerden vooral duidelijkheid te krijgen over de mogelijke bemoeienis van de Regionale Inlichtingendienst. De RID is de regionale voelspriet van de BVD en tegelijkertijd de dienst die in nauwe samenwerking met andere afdelingen van de politie voor de burgemeester inlichtingen verzamelt over mogelijke verstoringen van de openbare orde.

Het was niet eenvoudig voor K.'s advocaten de gegevens te verzamelen. Moinat is van begin 1996 tot augustus 1998 werkzaam geweest bij de RID. En RID-werkzaamheden vallen onder het gezag van de BVD en zijn dus geheim. Elke vraag over die periode bleef derhalve onbeantwoord. Hetzelfde geldt voor Pronker en Van Riessen. Als direct verantwoordelijk voor de RID vallen ook zij wat dat betreft onder gezag van de BVD.

Toch moesten Pronker, Van Riessen en Moinat wel iets prijs geven over de informatie-uitwisseling tussen RID en politie. Aan de ene kant stellen ze dat er alleen via de officiële ambtsberichten informatie wordt doorgegeven, terwijl er aan

de andere kant gemakkelijk informeel contact is. Pronker verklaarde dat 'er geen vast criterium voor het doorgeven van informatie aan de BVD is; indien medewerkers denken dat iets van belang kan zijn voor de BVD geven zij eenzijdig informatie aan de BVD'. Voor wat hoort wat: als de politie iets wil weten van de BVD klopt ze ook aan bij de RID. 'Een enkele keer worden in dit verband vragen bij de chef van de RID neergelegd. Deze vraagt dan aan de BVD of daar informatie voorhanden is, die wij via ambtsberichten kunnen krijgen.'

Er lijkt in ieder geval intensief overleg met de BVD te zijn over de dagelijkse gang van zaken. Volgens Pronker is 'er een werkplan waarin de BVD zijn prioriteiten en de benodigde capaciteiten aangeeft. Over de dagelijkse activiteiten vindt periodiek overleg plaats tussen de chef RID en de BVD.' Pronker ontweek de vraag of er zo'n werkplan over Mink K. was met een beroep op zijn BVD-status. 'Ik kan wel zeggen dat zo'n plan niet zozeer op individuen is gebaseerd als wel op prioriteiten.' Of daar dan iets als Joegoslaven in Amsterdam of wapenhandel onder viel, wilde Pronker niet zeggen.

Van Riessen bevestigde het bestaan van de werkplannen en hield ook vast aan het feit dat informatie van de BVD via de ambtsberichten komt. Wel voegde hij eraan toe dat hijzelf in speciale gevallen contact had met de BVD. Waarover wilde hij niet zeggen. Ook liet hij zich ontglippen dat er wel degelijk buiten de ambtsberichten om informatie van bureau naar bureau gaat tussen de RID en CID. 'De BVD geeft zowel korps als RID informatie over bepaalde zaken; dit laatste komt echter niet in ambtsberichten terecht. Die informatie kan gaan over bepaalde groepen waar de BVD mee bezig is.'

De praktijk wordt zo enigszins zichtbaar, maar het plaatje is nog niet compleet. Sinds eind jaren tachtig valt de RID in Amsterdam namelijk samen met de CID, de Criminele Inlichtingendienst, onder het Bureau Recherche Informatie. De belangrijkste reden was dat er diverse raakvlakken zijn in de taakgebieden van de CID en RID. Toen was dat vooral het politiek gewelddadig activisme, waar een overlap in inlichtingenwerk en opsporing zat. Het reorganisatieplan van de Amsterdamse recherche meldde echter nog een andere

reden: 'Naast dit gemeenschappelijke werkterrein komt het regelmatig voor dat een van de genoemde diensten stuit op informatie die op het taakgebied van de ander ligt.'

De praktische gevolgen van deze conclusie en samenvoeging laten zich raden: de gewenste en enigszins duidelijke scheiding tussen RID- en CID-informatie is hiermee opgeheven. Als een RID'er, met zijn ruime BVD-bevoegdheden, tegen informatie aanloopt die voor de CID van belang is, gaat hij dus daarnaar toe. Een 'informeel' praatje met een collega kan een onderzoek net uit het slop halen, of juist op gang brengen. Geen haan die ernaar kraait, want de informatie komt uiteindelijk van de CID.

De betrokkenheid van de RID lijkt dan toch ook groter dan Pronker en Van Riessen hebben willen toegeven. De meeste informatie daarover komt uiteindelijk ook van teamleider Moinat. In de Mink K.-zaak heeft deze zijn oud-collega's bij de RID regelmatig aangesproken. 'Er is contact geweest met de RID in verband met het kraken van de databank, de organizer van Mink K.' Het kraken van databanken is tegenwoordig vrij eenvoudig. Het Nederlands Forensisch Instituut heeft software ontwikkeld die aan alle korpsen ter beschikking is gesteld. De korpsen zelf bepalen welke dienst het 'kraken' uitvoert, maar voor de hand ligt dat de specialisten van de Teams Computercriminaliteit zo'n taak op zich nemen.

Moinat verklaarde dat er met de RID over wel meer dingen werd gepraat. Volgens hem was het echter slechts eenrichtingverkeer. 'Dat contact liep via mij met collega De Boer, omdat ik hem goed ken. In de loop van het onderzoek heb ik geen informatie over Mink K. van hem gekregen. Hij wilde juist informatie van mij hebben, wat niet ongebruikelijk is. Ik informeerde hem over de onderzoeksgegevens van de aange troffen wapens, de soorten, de merken en dergelijke. Ik kreeg daar niets voor terug; ik heb hem ook geen verzoeken gedaan. Dat contact met De Boer ging niet buiten de normale procedure om, maar ik heb me wel direct tot hem gewend.'

Als Van der Plas en Bakker Schut doorvragen over de periode dat Moinat zelf bij de RID werkzaam was, wil Moinat overleg met de advocaat-generaal. Na een halfuur overleg laat

Moinat weten over die periode niet te kunnen spreken. Die tijd valt weer volledig onder gezag van de BVD.

Wel laat Moinat vanuit zijn ervaring doorschemeren dat de Regionale Inlichtingendiensten vaker achter 'criminele informatie' aanzitten. 'De RID'ers hebben vanuit hun positie toegang tot dossiers. Ze worden op de hoogte gehouden, of gaan zelf achter informatie aan. De contacten vanuit de tactische teams zijn meestal niet zo actief.' Sinds hij teamleider bij het Kernteam is, verstrekt Moinat de RID ook op eigen initiatief regelmatig informatie. 'Ik ken de gang van zaken en het belang van een goede informatiepositie.'

De Amsterdamse RID/CID constructie van het Bureau Regionale Recherche is inmiddels praktisch in het hele land. Na de Commissie-Van Traa zijn beide soorten inlichtingendiensten samengevoegd tot Criminele Inlichtingen Eenheden (CIE). Dit betekent dat de al eind jaren tachtig geconstateerde overlap in het werk van de BVD en de CID alleen maar groter is geworden. Aan de toch al dunne scheidslijn tussen inlichtingenwerk en opsporen is hiermee definitief een eind gekomen.

Het is dan ook niet vreemd dat de Commissie-Kalsbeek, die in 1999 de maatregelen van de Commissie-Van Traa evalueerde, concludeerde dat 'de BVD zich inmiddels meer is gaan bezighouden met de georganiseerde criminaliteit. Vanwege de ruime taakomschrijving van de BVD is het mogelijk om de activiteiten van de BVD op het gebied van de georganiseerde criminaliteit binnen de taakdefinitie te laten vallen.'

De Tweede Kamer heeft het hier vreemd genoeg bij gelaten. Bij de behandeling van het eindrapport van de Commissie-Kalsbeek en de nieuwe WvJ in juni 2001 is slechts zijdelings het verschil in bevoegdheden voor de BVD en de politie in verband met de RID besproken. Maar ook hierbij beperkte de discussie zich tot de handhaving van de openbare orde en ging ze niet over de misdaadbestrijding in het algemeen. Een volgende evaluatiecommissie van de opsporingsmethoden van de politie ontkomt er niet aan de BVD eens flink onder de loep te nemen. Misdaadbestrijding moet een goed controleerbaar, democratisch en gestuurd proces blijven in Nederland. Een uitdijende BVD hoort daar niet in thuis.

3 Geheime consultancy

Bewaking van de onkreukbaarheid bij de overheid werd na de val van de muur een van de nieuwe taken van de BVD. Inmiddels zijn tal van ministeries, provincies en gemeenten onder een 'integriteitsvergrootglas' gelegd.

Het is echter de vraag of een inlichtingendienst wel de integriteit van zijn eigen overheid moet bewaken. Was de integriteitsaantasting begin jaren negentig wel zo groot dat BVD-bemoeienis gerechtvaardigd was? Is deze instelling wel de juiste partner op dit terrein? Achteraf blijkt het ook de BVD zelf geweest te zijn die zich dit terrein toegeëigend heeft.

Infiltratie van de overheid

Integriteit, onkreukbaarheid, betrouwbaarheid, onaantastbaarheid. Woorden die begin jaren negentig werden uitgesproken door de minister van Binnenlandse Zaken Ien Dales. Het waren jaren waarin het spook van de georganiseerde misdaad welig tierde. Zowel de Centrale Recherche Informatiedienst als de BVD produceerde analyses die er niet om logen. Als er niet hard werd ingegrepen, zou het probleem van de georganiseerde misdaad flink uit de hand lopen. 'Maffia-achtige praktijken zoals die zich in een aantal landen hebben kunnen ontwikkelen nopen ons tot waakzaamheid', zei Dales op een congres van de Vereniging Nederlandse Gemeenten van 23 juni 1992. 'Het zou naïef zijn ervan uit te gaan dat Nederland geheel zou ontkomen aan de import van negatieve randverschijnselen, die een veiligheidsrisico voor de democratische rechtsorde inhouden.' De minister maakte zich bezorgd en riep de BVD te hulp. De dienst moest een oriënterend onderzoek uitvoeren naar kwetsbare sectoren binnen de overheid.

Een paar jaar later, tijdens de Parlementaire Enquête Opsporingsmethoden van de Commissie-Van Traa, bleek de minister een flinke duw in de rug te hebben gehad. Niet zij, maar de BVD maakte zich ernstig zorgen. Tijdens de openbare